

Архимандрит Василије (Гондикакис)
игуман манастира Ставрониките на Светој Гори

ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРКВЕ КАО ТРОЈИЧНА МИСТАГОГИЈА*)

1. Јединство Цркве по слици Свете Тројице

Оваплоћењем Речи (Логоса) отвара се пут измирења. Стварањем Цркве имамо „скинију” Божју међу људима” (Откр. 21, 3)

Задатак Цркве је да да сведочанство јединства јер се Бог у њој не познаје и не сазнаје просто као Монарх него као савршена заједница Трију Лица. А Реч се оваплоти да открије истинско божанско јединство и слободу која царује у недрима Божанства. Постаде „тело”, „плот” („саркс”) да покаже духовну намену „тела” и да покаже како све дође у светлост, расте и преображава се кроз тројично јединство и плодност.

Ако се може тако рећи, Бог није смислио да створи Цркву уједињеном него ју је створио по слици Својој. Јединство Цркве није последица смишљања већ отсјај тајанственога тројичнога јединства. Оно што вековечно по природи постоји у односима трију Божанских Личности, даје се по благодати животу свих људи.

„Слика Божја је света Црква, јер исто јединство које има Бог остварује међу вернима” (св. Максим).¹⁾

Господа Христа познајемо као Посланог од Оца. Он нам целим својим животом и делањем, и својом послушношћу Оцу, открива скривени начин тројичнога живота.

Исус је Логос. „Логос (Реч) беше у Бога” (Јов. 1, 1). „Изиђе од Оца и дође у свет; опет оставља свет, и иде Оцу” (Јов. 16, 28). Он нам саопштава искуство живота са Оцем: „Што чух од Оца својега јавих вам”. А сведочанство које нам Он даје истинито је, јер исповеда Господ: „Не тражим воље своје, него вољу Оца који ме је послао” (Јов. 5, 30).

У продужетку, међутим, од свакога ко би хтео да иде за Господом тражи се исто такво самоодрицање: „Тако дакле сваки од

*) Поглавље из књиге „ЕІСОДІКОН”, издање манастира Ставроникита на Светој Гори, Атина 1974, стр. 55—82. Са грчкога превео јеромонах Иринеј (Буловић).

¹⁾ Мистагогија. ПГ 91, 668 В

вас који се не одрече свега што има не може бити мој ученик” (Лук. 14, 33).

То је тврда беседа. Ко је може слушати? Па ипак, то је једини пут који води у божанско јединство и вечни живот.

Господ није дошао зато да би учинио нешто лако но да би учинио нешто истинито. Дошао је да донесе истину и живот. Својом послушношћу до смрти, расцрпио је од врха до дна завесу трулежи и побуне која нас је одвајала од Бога. И отвори нам улаз у светињу над светињама слободе и јединства.

Није дошао да сједини људе једне с другима потцењујући њихове разлике и несугласице, није дошао да нас потстакне на једну просту „мирољубиву коезистенцију”. Дошао је да нас Собом и кроза Себе сједини са Оцем Својим и Оцем нашим. „Јер он приведе Оцу обоје у једном Духу” (Еф. 2, 18).

Није Му био циљ да остави за собом групу појединаца који међусобом добро сарађују — јер „грешници исто чине: сарађују са грешницима (ср. Мат. 5, 47).

Дошао је да нас препороди. Да донесе једно ново јединство — светотројично. Да донесе мир који превазилази сваки ум — Свој мир: „Мир свој дајем вам: не дајем вам га као што свет даје” (Јов. 14, 27).

Он није присталица било којег покрета за мир. Напротив, проповед Му је тако коренито различита од идеја и поступака „оних што постигоше слогу у злу”²⁾ да њима она изгледа — а и јесте — раздеоба и мач: „Нисам дошао да донесем мир, него мач. Јер сам дошао да раставим човека” (Мат. 10, 34—35). Дошао је да одвоји трулежност, да је укине. Није дошао да је прокоментарише, нити да је раздели људима: „Ко је мене поставио судијом или делитељем над вама?” (Лук. 12, 14).

Дошао је да да Себе. Да раздели тело Своје: „Примите, једите Тело Моје које се ломи за вас” . . .

Дошао је да да Духа Светога: „Примите Духа Светога” (Јов. 20, 22).

И створио је малено стадо дванаесторице, Цркву. Донео је тројични динамизам и здравље свету: квасац Божијега Царства од којег ће ускиснути три мерице брашна — читава творевина (Лук. 13, 21).

Оно за чим има потребу свет јесте тројично Божије стадо, без обзира на то да ли је малено или велико. Величина тога стада састоји се у његовој сличности са Тројицом. Оно чега је жедан човек јесте вечност. А то постоји овде у овом стаду. Вечност је тројичност. „Ово је живот вечни да познају тебе јединога истинитога Бога, и кога си послао Исуса Христа” (Јов. 17, 3).

Зато се Господ у Својој првосвештеничкој молитви стално враћа на исту прозбу. И освећује Себе да буду освећени истином дванаесторица Апостола — Црква у малом. Освећује себе да би надкосмички начин живота могао да постоји у свету, у историји. Да се зацари оно тројично „као” и на земљи као што је на небу:

²⁾ Служба Педесетница.

„Да сви једно буду, као ти, Оче, што си у мени и ја у теби” (Јов. 17, 21).

„Да и они у нама једно буду” (Јов. 17, 21).

Једно је средиште и један је почетак света, видљивога и невидљивога. Један је начин истинскога јединства и постојања: начин живота Свете Тројице. И баш то иште Господ Исус од Оца: да верници буду међусобно уједињени „као ми”. Да буду сједињени зато што смо Ми сједињени и што не постоји други начин аутентичнога живота и доношења плода.

Ово свето-тројично „као” вреди више од јединства. То је оно једно што је једино на потребу. И зато, ако волимо јединство истински, треба да будемо вољни и довољно снажни да га жртвујемо и да га губимо ради овога „као” — што је једино на потребу. Само тада ћемо налазити јединство и уживати га неокрњено, а Господ ће нам га без престанка давати. Ако ли смо, напротив, вољни све да жртвујемо, па и тројични еклисиолошки основ, ради јединства које смо ми смислили, онда се у ствари боримо да наставимо „помрачење”, расколе, и да продужимо век забуне и пометње. Или, тачније, тада својим држањем сведочимо да никада нисмо истински упознали Цркву и њено неразрушиво јединство, које се заснива на Господу, свагда евхаристијски дробљеном, а никада раздвојеном, и на Духу Светом, „Који се бестрасно раздвојује и Којим се свецело причешћујемо” (Василије Велики).³⁾

Када би се ово јединство разрушило макар један једини пут, изгледало би као да је оно било за свагда неподесно и недостојно ишчекивања човекових и дара Божијега. То би значило да нас Бог никада није учинио причесницима и по благодати заједничарима блаженога живота несливене и **нераздељиве Тројице**.

Господ наставља своју првосвештеничку молитву реченицом: „Да свет поверује да си ме Ти послао” (Јов. 17, 21).

Када Црква битише онако како Христос изискује, тада она пружа своје сведочанство. А то сведочанство није нека проповед која нема везе с њеним животом, него је то читаво устројство њенога битисања на један други начин, начин који се диктира и освећује оним тројичним „као”.

И још: неће се Црква ујединити на било који начин у било коју сврху, него ће се сјединити (односно јесте сједињена и остаће таквом), због тога што за њу нема другог начина постојања. Губитак тројичне свести значи отпадање од Цркве.

И није постојање Цркве ни за кога страх и трепет, него утеха, сведочанство љубави Божије и доказ Његове моћи и Његовога промисла: „Да позна свет да си ме Ти послао и да си љубио њих као мене што си љубио” (Јов. 17, 23). Само тако ће свет бити вођен у веру и љубав, а иначе, мимо овога, учимо га неверју и изазивамо његову мржњу.

³⁾ ПГ 32, 108 Ц

Свет има потребу за осећањем да га Бог воли. То осећање може да укроти страсти, да ојача наду и обнови жеђ за животом. А Еванђеље ово Црква саопштава тиме што постоји „кенотички”,⁴⁾ што је у себи сједињена „као што” је сједињена Пресвета Тројица и што сама Црква претставља живо богојављење у историји. То је крст, бол, ход по мукама, губитак „свега” и за Цркву и за сваки њен уд, тј. за свакога њенога члана, али то је и апсолутна слобода, весеље и осећање да се у њој и око ње од Оца кроза Сина у Светоме Духу свештенодејствује спасење васцелога света, преображење твари и вазношење свега у простор Царства небескога.

Црква има једну мисију: да постоји у свету. И да својим присуством и својим начином постојања исповеда: Не живим више ја, живи у мени Света Тројица. Црква не импровизује. Не твори вољу своју. Како чује, онако суди (уп. Јов. 5, 30).

Јединство на тројични начин оспособљава Цркву да буде органски причесница и заједничарка божанскога блаженога живота. Да прима благодат Утешитеља. Да пружа доказ како Бог љуби свет.

Ко је ваистину видео Цркву, видео је Свету Тројицу. Ово виђење јесте Рај, залог будућег живота и Царства. То виђење се открива крштењем у име Свете Тројице, „који не доживе само тек уједињење са Светом Тројицом него и јединство у Светој Тројици” (Св. Максим).⁵⁾

Сједињени тројично („као”), дванаесторица се шаљу у свет „као што” посла Отац Сина у свет (уп. Јов. 20, 21).

„Не бој се, мало стадо” (Лук. 12, 32). Потенцијално, дело је свршено. Богородица Дева рече Архангелу Гаврилу: „Нека ми буде по речи твојој” (Лук. 1, 38). Господ вели небескоме Оцу Своме: „Нека буде воља твоја” (Лук. 22, 42). А Црква говори посведневно: „Нека буде воља твоја и на земљи као што је на небу” (Мат. 6, 10). Тако почиње да делује у свету тројично свештенодејство.

Не бој се, тројично стадо, — ове речи крију у себи динамизам који „сам од себе доноси плод” (уп. Марк. 4, 28). Не бој се за њега јер нико не може зауставити његово свештенодејство. Не бој се за њега јер је оно свима радост и благовест.

Циљ је Господу један: основати Цркву. Тиме се завршава дело Његово. И док се жртвује „за живот и спасење света”, у молитви Својој моли Оца само за Цркву, а не за свет: „Не молим се за свет, него за оне које си ми дао... и за оне који у мене поверују због њихове речи” (Јов. 17, 9 и 20). И тако нам показује да стварно воли свет и хоће да се сви спасу.

Ако волимо свет на Христов начин, треба да се окренемо ка Цркви а не ка свету. Црква је „козмос”⁶⁾ (украс) свету, његов ред и

⁴⁾ „Кенотички” (кенотикос) значи: помоћу „кенозе”, кроз „кенозу”. А „кеноза” је тајна Христовог оваплоћења: оваплоћењем Бог, Пуноћа свега, „пучина бића и сүштине” по св. Григорију Богослову, неисказано „празни” Себе, остајући пун, надумно сиромаша ради нас, остајући Свебогат и тако „кенотички” пун и богати нас људе Собом, спасава нас и обожује. (прим. прев.)

⁵⁾ П. Г. 91, 1196 В.

⁶⁾ Посреди је игра речи. Иста реч, „козмос”, значила је у старини и

красота. У њој читави свет налази смисао, хармонију. Ван ње — постаје хаос и олупина.

Тако највећа љубав према свету и једини благослов за њега није подршка пружена му на светски и светован начин, већ је у ширењу Цркве, која грли, оживљава и орадошћује све и сва.

Црква је главом Христос Божји, Помазаник Божји, Царство Божје које је „унутра у нама” (Лук. 17, 21). Црква је небо на земљи.

Циљ јој је да остане на земљи, да не оде из света докле га не узме са собом, докле га не претвори у небо: „Нову земљу и ново небо по обећању Његовом чекамо” (II Петр. 3, 13) И небо и земља једна су ствар у тој новој творевини.

Тако, ето, схватамо да ће се истинско сједињење догодити на есхатолошком пољу. Но то нас временски не удаљава од јединства. Ако нам се чини да нас удаљава, тиме се само доказује да се још налазимо далеко од „тројичнога”, од новог поимања, од нове твари коју је већ успоставио Христос.

Есхатологија је већ отпочела, и има људи који на суд не долазе него прелазе из смрти у живот.

Верни у Цркви, у божанственој Литургији, приносећи себе Господу „ради свих и за све”, не ишту просто него већ уживају сједињење свих и свега.

Јединство Цркве није систем управе нити процес који се да сагледати „голим” оком и уредити на људски начин. Оно је богочовечанска тајна, а познаје се у Духу, који „саставља читаву установу Цркве”. Оно је вансветска стварност која оживљава Цркву док се налази у свету. Оно је есхатолошка слобода коју Црква ужива док још битише у историји. Оно је сусрет и сабор неба и земље.

Да је Господ хтео неко просто административно јединство без икаквог Божијег продора у живот света, могао је као слику црквенога јединства дати слику Римске царевине, говорећи: Оче, хоћу да верни буду уједињени као што је уједињена Римска царевина. Али није учинио ништа слично него је заискао тројично „као” да оно регулише све у животу Цркве. И упоредио је Царство Своје с једном стварношћу самосталном и самосилном, узрастајућом и живом у својој свеукупности. Царство Небеско, рекао је, налик је на квацац. На семе. На бисер скривен у земљи који толико вреди да кад га нађе који трговац, треба све да прода да би га стекао.

Осим тога, сведочанство о тројичној сједињавајућој благодати даје читаво тело Цркве: њено административно устројство, њен литургиски живот и њено богословско стваралаштво. Црква није нека организација „побожних” која пружа литургиске прилике и шансе да би задовољила психолошке потребе верних, нити је она само теологија која ће решавати метафизичке проблеме и ребусе. Она је „скинија Божја међу људима” (Откр. 21, 3). Она је мало стадо, а истовремено и „Ширшаја небес” (шира од небеса), коју ништа

„свет” и „украш” (у данашњем грчком значи само свет, док се у извесним и сложеним речима, као козметика, а у глаголу „козмѐ”, јавља и старо значење: украс). Првобитно значење је украс, красота, поредак, склад, па је примењено и на свет као ремек-дело Божанског Уметника, „Поете”, Творца (прим. прев.).

обухватити не може, док она обухвата историју и васцелу творевину.

Не можемо остављати понешто изван крштења Христова. Не можемо се у Цркви придржавати световнога начина управљања, а притом држати духовне проповеди речју или пером. Јер, тада одмах и проповеди губе снагу, губе духовност и тежину.

Живот нам је прави и здрави живот ако је богначелан и богоекренут у свим својим облицима, ако нигде — ни у администрацији ни у речи — они који делују и зборе нисмо ми, него Дух Божи Који обитава у нама (I Кор. 3, 16).

Ако похулиш на једну Ипостас Свете Тројице, похулио си на целу Тројицу. Ако макар и једну пројаву живота избациш из „чудне превеликолепне измене“, рушиш читаву тајну, сав живот свој разбијаш и мучиш себе не примајући достојно Онога Ко тврди недвосмислено: „Гле, све ново творим“.

Православно крштење као трократно загњурење читавога тела у воду — на супрот делимичном обливању — изгледа да и овде претставља дубоку симболику која се да применити на целокупни живот Цркве.

Исто тако ни сјединење свију, за које се моли Црква, не замисља се као састављање парчади „хришћанских заједница“, него као проширивање тројичнога јединства, које се свештенодејствује у њеном литургијском телу.

„Поновно сјединење Цркве“ је сасвим исподесан израз који замрачује читаву ствар. Тај израз не потиче од православне богословске савести већ од овоземаљског гледања на ствари.

Остварење наших земаљских планова у конфедерацији разних црквених заједница (у замену за тројично мистеријско јединство) било би пропаст и пресуда човеку, сазданом по лику Божјем.

Тајна јединства Тела Христовог не да се дефинисати помоћу философских категорија. Њу не ограничавају створене воље људи. Не спутавају је претње личне непогрешивости, нити се узбуђује самоувереном индивидуалном „побожношћу“. Црква све проверава, све продрма. Све обнавља, и све дарује свима осветљено несазданим сјајем: прозирно, живо, у међусобном прожимању.

Тајна јединства, онаква каквом је доживљава и мисли Црква, јесте Царство Оца и Сина и Светога Духа, „из којег се, као из једнотворне силе, сједињујемо и обједињујемо, а наше раздвојене различитости на надкосмички начин се спајају, па се тако сабирамо у боголику монаду и „богоподражавалачко сјединење“ (св. Дионисије Арсопагит).¹⁾

2. Доживљавање Истине од целине Народа Божијег

Свети Дух води Цркву у сваку истину; не намеће је Цркви нити је догматише без њенога пристанка. „Одлучисмо, на име, Дух Свети и ми“ (Дел. ап. 15, 28) — јер иначе она престаје да буде истина која ослобађа и постаје тиранија која усмрћује. Без пристанка

¹⁾ О божанским именима. ПГ 3, 589 Д.

самог човека ни спасење Бог не даје. Господ није силом хтео да спасе Јуду: „могаше привући ученике, али не хтеде да га принудом учини добрим, нити да га силом привуче к Себи” (Св. Јован Златоусти).⁸⁾ Што год битише изван Слободе јесте пакао и смрт.

Верни су чеда Слободе. Горњи Јерусалим, који је мати свију нас, слободан је. Материца у којој се обликујемо је тајна Слободе, којом нас Христос ослободи. „Одузми нам самовласност, па нећемо више бити ни лик Божји ни душа словесна и мислена, и збиља ће нам се искварити природа, не будући оно што требаше да буде” (Св. Максим Исповедник).⁹⁾ А и истина која ослобађа једино у простору Слободе може да буде схваћена и позната, да се утелови.

Истина живи у телу Цркве као динамична „служба вере” која мења и преображава твар. Овој Божјој премудрости и сили што све одржава припада првенство. А самим тим што се Истина налази у Цркви, њу доживљава и формулише читаво тело Цркве. Изражавају је васељенски или помесни сабори, а прихвата је црквена пуноћа, у којој почива и са којом се епископски сабор налази у канонској мистеријској (светотајинској) вези љубави.

Сабор није друго до уста Цркве, односно уста њене непогрешиве савести. Тако можемо да увидимо да се сви догмати православне вере (израз литургијског — саборног и саборског опита) налазе у богослужењу и воде на стазе живота.

Одговорност Народа, на карактеристичан начин изражена у Посланици источних патријараха (1848.), открива саборни (католичански) карактер Истине и њено животно важно место у црквеном телу.

Помоћу ове одговорности Народа верни учествују стварно, а не само теоретски, у животу Цркве. Носе крст њен и истовремено постају учесници у неизразивој радости Васкрсења, осећајући да над Оваплоћеном Истином — Христом — смрт више не господари.

У периодима невоље и искушења бол и одговорност Народа Божијег у ставу тајног призивања утиче да на неком крају црквенога стабла никне и процвета младица која ће остале нахранити речју живота. Из порођајних болова саборне одговорности црквене пуноће рађају се благодатни исповедници, који примајући у себе свеколику мислену светлост, рекапитулирају католичанско искуство Православља и формулишу спасоносну Истину. Они постају знамења јединства и наде. То су лица слободна у Духу Светоме која умирују верне. Њима одговара православна савест, за њих је народ као пуноћа Цркве, а не против њих. Они духовно владају на свим географским и историјским просторима. Они свима показују пут који води ка литургијском починку и саборном, католичанском јединству, које је одвајкада у Цркви, и не беше времена кад њега не беше у њој. Такав лик, сходно добу и његовим потребама, може да буде један великан као што је Атанасије Велики, Максим Исповедник или Григорије Палама.

Претпоставимо ли да имамо један непогрешиви центар, ствари у Цркви се из корена мењају — срозавају се до овоземаљског на-

⁸⁾ ПГ 49, 375.

⁹⁾ ПГ 4, 308.

чина битисања. Крећу се механички, усклађују се однекуд споља. Тиме се враћамо проклетству закона. Тиме се изопачује сва архитектура Цркве (а апостоли су, по **О к т о и х у**, „градитељи Цркве помоћу архитектуре Духа”). Умањује се тако или уништава одговорност народа. Богословље, дотле „тајна”, јасно предата Цркви,¹⁰⁾ постаје индивидуална, интелектуална преокупација. Више нити постоји догмат као водич живота нити живот води ка отвореним дверима Истине која ослобађа.

Бол и борба за саборну одговорност Народа Божијег јесте нешто што је скупо стајало, а и сада скупо стаје. То је нешто болно за читаво тело Цркве — и баш зато спасоносно. Јер свесно, „са знањем”, води све и сваког, и као заједницу и као личности, у духовну зрелост и пунолетство у Христу.

У духу одговорности сазрева вера, рађа се богословље. Оваплоћује се у нама истина по којој смо „једно тело и један дух многи” (I Кор. 10, 17), као опипљива слобода.

Органски нас повезује заједничка вера коју је свако нашао — и налази је — лично, по предању, у одговорности, — „тако ће дакле сваки од нас дати Богу одговор за себе” (Римљ. 14, 12), — и у заједници Светога Духа.

Црква оставља верника слободног да осети Христа где ходи унутра у њему. Оставља га да доживи страх на мору овога века. Да га притисне одговорност, да га скрши. Да завапи ка Господу: „Учитељу, изгибосмо!” и да Га гледа у ноћи овога света где ходи поврх воде, Себе ради и ради целе Цркве. И да слуша где му говори Господ: „Ја сам, не бој се.”

Тада се верник пуни радошћу. Преплављује га радост Цркве, нова и неодузмива. То је живот и утеха што се излива непрестано из присуства васкрслога Христа, Који „проширује и продужава у бесконачни и неизмериви раст” душу човекову (св. Макарије Египћанин)¹¹⁾ Ту је посредни мистеријско присуство Богочовека које превазилази чврсту администрацију, освајање света и историју. Ту постоји извесност, дата човеку од Бога. Ту имамо развијање нашега бића до Његових размера. Ту живот гута оно што је смртно.

Ово несливено и неразделиво прожимање — перихореза — живота и извесности, народа и одговорности, слободе и јединства, претставља извор обнове Цркве. Овде се ради о функционисању или литургији тројичнога „квасаца”, царства Божјег, што нико не може зауставити, него тај квасац освећује и обнавља све, проносећи све кроз непрестано искушавање и испитивање („сваки дан умиремо”, I Кор. 15, 31).

Ово је воља Духа да у трудовима буду љубљени Његови. И у искушењима јача их и мудрости их приближава” (Ава Исак Сиријанац)¹²⁾

Сваки верник је позван да живи богословски. И читаво тело Цркве богословствује његовим животом и његовим подвигом. На

¹⁰⁾ Слава на хвалите на празник Отаца првога васељенскога сабора.

¹¹⁾ Беседа 47.

¹²⁾ Беседа 36.

тај начин православно екс катедра (ex cathedra), одакле се добија непогрешивост — одговор гласи: са Крста.

Одговорност која се протеже на цело тело народно, јесте крст. Апофатичко богословље¹³⁾ јесте успон на Голготу. Духовни живот сваком верном хришћанину даје саборну равнотежу, али само ношењем крста. Господ на крсту „рашири дланове и сједини оно што раније беше растављено.”¹⁴⁾

Из свега тога видимо зашто у устима православнога свака терминологија има други садржај него у устима других, има другу тежину и силу. Јер се рађа и живи у другом свету.

Оно што одушевљава православнога, чиме се он бави, јесте нешто релативно и безначајно за садањи век, нешто што садањи век, пришавши и видевши, мимоилази.

Оно што сачињава живот, радост и извесност једном вернику православном, за свет је непостојеће: „Свет мене више не види, а ви ме видите” (Јов. 14, 19).

Оно чиме се теолошки Ватикан поноси — а то је непогрешивост једног човека — за Цркву претставља несрећу, болест на смрт, јер разбија њену тројичну структуру у склисиологији и у духовности.

Православље не може прихватити догмат римске непогрешивости, сем да се одрекне себе. Не може га тек прихватити, а да га не доживљава (сви догмати, наиме, уграђени су у богослужење Цркве; они су, уствари, уобличили и запечатали собом њен живот). Ако се претпостави да и Православна црква прихвати тај догмат и да га са доследношћу доживљава као и све остале, и да живи њиме као и свим осталим догматима, онда она престаје да постоји, престаје и сама да живи.

Речени догмат Западна црква је изградила на свој начин. Формулисала га је на свој начин. И доживљава га на свој начин.

Догмат овај ниједна црква не може доживљавати православно: он проузрокује еклисиолошку парализу — укоченост и одузетост целог тела Цркве.

Средиште Цркве се не налази у једном географском или административном „негде”, већ у једном тројичном „као” (види Јов. 17, 11). А то одмах доноси „чудесну превеликолепну измену”, низводи у Цркву живот који је на небу и узноси нашу наду, веру и љубав на небо. Све и сва постоји богочовечански, тројично.

Саборско устројство значи тројично устројство: на тројични начин постојати и делати. Ништа не чини Отац без Сина: „Ништа без Сина нити усхтеде, нити одреди, нити учини” (Икуменије).¹⁵⁾

¹³⁾ Грчка именица „апофасис” значи одрицање, негацију а од ње изведени придев „апофатикос” значи: одречан, негативан. Па ипак апофатично богословље није само метод у догматици као *via negationis* западнога школског богословља. Оно је битни полазни став да наша теологија — наша мисао и реч о Богу — не може исцрпети, а ни изразити, Тајну Бића Божјега, јер је Бог изнад мисли и речи, изнад бића и битисања, изнад свега. Апофатика извире из разликовања Божје суштине и Божје нестворене енергије. Прим. прев.

¹⁴⁾ Канон на јутрењу Велике Суботе.

¹⁵⁾ ПГ 118, 1208 А.

И ништа не чини Син без Оца: „Јер што Он (Отац) чини, то исто и Син чини” (Јов. 5, 19). А ни Дух Свети не говори сам од Себе, него што чује оно говори (Јов. 16, 13).

Ово јединство, које по суштини предвечно спаја три једносуштинске Личности једнога Божанства, Бог је хтео да уступи по благодати Своме створењу. У овоме је онтолошки основ човекове створености „по лику” и могућност за постизање створености „по подобију” Божијем.

Ову хармонију и уравнотеженост наше природе и наших блиских односа са Творцем, коју је нарушило индивидуалистичко бунтовништво прародитељскога греха, долази поново да воспостави Син и Логос Божји Својим Оваплоћењем. Он долази да нам целим својим животом у послушности према Оцу открије како живи, шта хоће и како јединствено ради Отац, Син и Свети Дух. И „као што” су Три Личности Свете Тројице сједињене и једно хоће и дејствују, тако и верни треба да се сједине, тако да хоће и тако јединствено да дејствују. Оно „као што” јесте одежда нетрулежности и крштење всчношћу, залог будућег живота и Царства.

Заједничким хтењем Трију Божанских Личности ствара се човек. „Да начинимо човека по лику Нашем и подобију” (Пост. 1, 26).

Заједничким хтењем, дејством и благоволењем оваплоћава се Реч: „Тројично јединство, сабравши само себе, ако се тако сме рећи, на скупштину и црквени сабор... јединственим мишљењем и одлуком определи се за пресаздање скрханог створења” (Св. Фотије Велики).¹⁶⁾ „Јер није Синово Оваплоћење било непознато Оцу или Духу Светомс; јер у целоме Сину, који лично и непосредно извршава тајну нашега спасења кроз оваплоћење, сав је по суштини Отац, не тиме што би се и Он ваплотио, него благоволећи то ваплоћење Сина; и читав у читавом Сину беше по суштини Дух Свети, не тиме што би се и Он ваплотио, него садејствујући Сину при Његовом неизрецивом оваплоћењу нас ради” (Св. Максим Исповедник).¹⁷⁾

Ништа се не чини у Светој Тројици без „оцрквенења” и „црквеног саборовања” (еклисиазмѠс) трију Божанских Личности. И ништа се не чини у Цркви без пристанка свеколике пуноће Њезине, без сагласности црквене, тројичине савести. Стога св. Игнатије Богоносац препоручује Магнежанима: „Као што Господ ништа не учини без Оца... тако ни ви ништа без епископа и без презвитера не чините” (Магн. 7, 1). „Покорите се епископу и једни другима као Христос Оцу по телу, и као апостоли Христу и Оцу и Духу, да буде сједињење телесно и духовно” (тамо 13, 2).

Формула *sine consensu Ecclesiae*”, тј. тврђење да су догматске дефиниције римскога понтифекса „непромениве по себи, а не по пристанку Цркве”¹⁸⁾ представља антипод или сушту супрот-

¹⁶⁾ Беседа 9. Изд. Лаурда, стр. 96.

¹⁷⁾ ПГ 90, 624 БЦ.

¹⁸⁾ Текст другога ватиканскога сабора. Код архимандрита Стилијана ХАРКИАНАКИСА. То пері Екклісіас Синтагма, Солун 1969, стр. 163. — Читаоци српскога или хрватскога матерњег језика могу прочитати ово учење

ност читавоме тројичноме „као“ којим се одликује ново и јединствено живљење и понашање Цркве новозаветне.

И нема никаквих изгледа да ће Ватикан попустити, било због претњи, било због опомена. То нам показују старија времена, у којима беше много заострености, као и данашње многобројне љубазности и пријатељски гестови. И једно и друго је излишно, јер у суштини ствари Ватикан не може ни да поступи друкчије. Он је самога себе осудио на погрешку „непогрешивости“ и тиме је спутао самога себе у окове живљења и устројства по човеку и по телу. Ту се налази његова слабост, његова немоћ. „Телесно мудровање је непријатељство Богу, јер се не покорава закону Божијему, нити може“ (Римљ. 8, 7) јер је друге природе.

Отуд природна реакција није попуштање или расправљање по овоме питању него заостравање и упорност. А то се и догодило на другом ватиканском сабору. Упркос свим комешањима нашега времена и променама у римокатоличком понашању, догмат о непогрешивости је остао потпуно нетакнут, чак је и оснажен тиме што је конкретно проширен и на оне „мостоградитељеве“ одлуке које овај не изриче *ex cathedra*. Ту је инстинктивно усредсређена сва одбрана, јер се управо ту налази Ахилова пета. Али, и ово проширивање и оснажење „непогрешивости“ представља напредак у јасноћи.

Сада само хирургија Духа може да изврши успешан захват.

Док богословске дискусије и конгреси са уживањем троше време и речи око хиљаду безболних питања, а римокатоличко богословље показује обиље производње у бескрајном кружењу и обртању изражајних измена у екуменском дијалогу, болест остаје. Симптоми се обелодањују. Борба се води негде другде. Ствари се развијају саме од себе, изван конгреса.

Иза спектра догађаја Рим иде напред у једном правцу који Православље посматра и узима у обзир. Притом Православље види ствари и суди о њима другачије.

„Наша борба није рат против тела и крви“. Није овде у питању проста социолошка теологија, лишена силе и мириса живота и смрти, лишена присуства Јединога.

С ону страну екуменистичких љубазности на чисто светском философском нивоу, с ону страну исканог и припремљеног контакта „на равној ноzi“ (еџи исис орис) између папизма и Православља, оно што нас занима, јесте од самога себе форсирани неизбежни (болни и спасоносни) сусрет „на неравној ноzi“ (еџи етерис орис) између папскога „не може“¹⁹⁾ и православнога „не може“²⁰⁾ А ово

другога ватиканскога сабора и у нашем преводу и у латинском изворнику у књизи „II Ватикански Концил — документи“, приредио Јосип Турчиновић, изд. „Кршћанска садашњост“, Загреб 1970, стр. 130—131 (напомена: навод из дела Стилијана Харкијанакиса припада писцу, а упућивање на текст ватиканске „Конституције о Цркви“ — у загребачком зборнику концилских докумената припада преводиоцу. — Преводилац

¹⁹⁾ „Јер телесно мудровање непријатељство је Богу, јер се не покорава закону Божијему, нити може (Римљ. 8, 7).

сучавање, тај сусрет, као и његови резултати, не регулише се људским вољама: „Страшно је упасти у руке Бога живога” (Јевр. 10, 31).

У читавом своме многовековном предању православно богословље се свагда дотицало питања првенства са много бола и са расуђивањем које гледа чисто и „друкчије”. Ако је говорило суровим језиком, и ако се без застрањивања вазда држало једнога правца, такав став је диктирало ужасавање пред последицама западнога застрањивања А да је ово питање бременито тешким последицама, то су православни увек примећивали.

Тако од Василија Великога, који увиђа корен зла и збори о западњачкој охолости и презирању других,²¹⁾ па до Фотија Великога, Марка Евгеника и св. Никодима Светогорца, постоји један нераскинути развојни ток који изражава један и једини могућ став по датом питању.

Но ако расправљање с Ватиканом изгледа као узалудан посао, додир са римокатолицима ипак није без значаја, нити се налази ван борбе за христовљење свију. Ако је њихова мисао и њихов начин мишљења под утицајем ватиканскога праваштва и закониства, њихова дубока људска природа не престаје да дише с лакоћом, по природи, само у Слободи и тројичној утехи, у „ширини вере” (Григорије Ниски).²²⁾

На тај начин дуг православних према одељеној браћи је данас још и порастао. Свеколика трагедија римокатолицизма не може а да не изазива бол и бригу Православне Цркве. То је наш православни бол, то је наша ствар.

Римокатолици данас превасходно заслужују саосећање јер грпе болове и боре се. Спадају у браћу нашу која су у невољама. Читаво тело западнога света, у свим слојевима свога живота, испољава потресну зрелост и жеђ — а то је болна последица тешких времена — да саслуша православни глас и да га прихвати, колико може, као утеху и Благовест Слободе. Да ли и у којој мери ће до тога доћи, зависи већма од нас.

„Можда ни ми још нисмо зрели нити је стање других цркава довољно зрело да би неправославни хришћани схватили да им ми можемо помоћи... Ипак, мени се чини да се у сваком случају налазимо у бољем положају него, на пример, пре педесет година” (о. Димитрије Станилоаје).

²⁰⁾ „Заиста, заиста вам кажем: Син не може ништа чинити сам од себе него што види да Отац чини, јер што он чини, то исто чини и Син” (Јов. 5, 19).

²¹⁾ ПГ 32, 893 Б

²²⁾ Житије св. Макрине, изд. Јегер, том 8 стр. 14.

Summary

Archimandrite Vasilios (Gondikakis)

Abbot of the Stavronikita Monastery, Mount Athos

ORGANIZATION OF THE CHURCH AS TRINITARIAN MYSTAGOGY

By the Incarnation of the Word of God the way to reconciliation is opened. The Church reflects the unity of the Holy Trinity among men. Christ has not come to give us just a „peaceful coexistence” but to unite us with His Father and His Holy Spirit. He has come to make us new creatures, to bring unity of Mankind according to the unity of Three Divine Persons. He brought down to the Earth His heavenly peace. Therefore, He is not a supporter of any earthly peace movement. On the contrary, His preaching is so radically different from the ideas and leaders of those „who reached unanimity in evil”, so that He appears to them, to the worldly-minded peace-makers, as the One who brought separation and sword (Matt. 10, 34—35).

Christ brought His divine way of life into history. He wanted to extend the trinitarian unity on Earth as it is in Heaven: „that they all may be one, as Thou, Father, art in me, and I in thee” (John 17,21). The only source of the true unity is the way of life of the Holy Trinity. Therefore, the believers should be united „as We are”. This trinitarian „as We are” is worth more than any humanly conceived unity. For that reason the Orthodox always defend the trinitarian ecclesiological basis of the Church’s unity.

The world is in a need to feel that God loves it, and the Church’s mission is to confess by her way of life: **it is not any longer that I live but the Holy Trinity within me.** Who has really seen the Church has seen the Holy Trinity. The Church is Heavens on Earth. Eschatology has already begun in her, since there are holy men who shall not come to judgement, but have passed from death unto life.

If God had wanted an administrative unity for His Church, He would have ordered the ecclesiastic unity on the pattern of the Roman Empire. But He insisted that the Church’s unity should reflect the trinitarian „as We are one”.

The Holy Spirit, by leading His Church into all truth, does not impose it upon the Church, but gives her freedom of cooperation. Therefore, the Apostles at their Council could have said: „The Holy Spirit and we have decided” (Acts 15, 28). The truth of the Holy Spirit has been given to the whole body of the Church. This truth was defined at the ecumenical and local councils, but it is received in the atmosphere of freedom by the Church’s **pleroma** with which the Episcopate has a canonical and sacramental bond of love.

The Council of Bishops is nothing else but the mouth of the Church. The responsibility of the People of God is clearly stated in the **Encyclical Letter of the Eastern Patriarchs.** Thus the believers actively take part in the life of the Church.

The Roman infallibility dogma is undercutting the conciliar structure of the Episcopate because the channel of infallibility is exclusively one individual bishop. The Roman teaching deprives also the laity of their responsibility for truth.

Each and every Church member is called to be a theologian. The channel of infallibility in the Orthodox Church might be someone that is not a member of the Episcopate. Theological insights are the fruit of ascetical sanctification. Therefore, the Orthodox believe that the infallible answer comes from the Cross.

The conciliar structure of the Church reflects the trinitarian unity of Godhead. And „as” the Three Persons of the Holy Trinity are one in action and love, so in the same way the believers should be one in action and love.